

عدالت ترمیمی در سنجه اخلاق پزشکی

محمدرضا نورس^{۱*} PhD، سجاد جعفری^۱ MA

^۱ اداره کل پزشکی قانونی خراسان شمالی، بجنورد، ایران

* نویسنده مسئول: محمدرضا نورس، پست الکترونیک: dmnoras2@gmail.com

انتشار برخط: ۱۴۰۲/۰۹/۱۵

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۴

تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۸

How to cite: Noras M, Jafari S. Restorative justice in measuring medical ethics. Iran J Forensic Med. 2023;29(2):138-9.

سردبیر محترم؛

عدالت ترمیمی الگویی نوین از عدالت کیفری است که با گذشت زمان و با توجه به کارکردهای مثبتی که از خود به نمایش گذاشت و همچنین ناتوانی عدالت کیفری در کنترل بزه توانست جایگاهی برای خود در تصمیمات دولتها در کنترل و جلوگیری از وقوع بزه، پیدا کند. این تفکر و الگو به این دلیل توانست مورد توجه بیشتر قرار گیرد که تمرکز اصلی خود را در احیای حقوق از دست رفته بزه دیده از جرم قرار داد. عدالت ترمیمی از مباحث مطرح در حقوق جزا بوده و به معنای فرآیندی است برای درگیر ساختن کسانی که دارای سهمی در جرم خاص هستند تا به طریق جمعی نسبت به تعیین و توجه به صدمات، زیانها، نیازها، تعهدات برای التیام و بهبود بخشیدن به اندازه ای که امکان پذیر است، اقدام کنند [۱].

اینکه الزام بزهکار نمی تواند دارای سودمندی کافی در برطرف کردن آلام بزه دیده باشد.

ارکان عدالت ترمیمی را می توان در سه مورد خلاصه کرد: الف- عدالت ترمیمی بر ضرر و زیان تمرکز می کند، درک عدالت ترمیمی از جرم، قبل از هر چیز این است که جرم به افراد و اجتماعات لطمه می زند. بنابراین پاسخ به جرم را باید بر صدمه ناشی از جرم و اقدامات مورد نیاز برای ترمیم زیان وارده متمرکز کرد. ب- ارتکاب جرم یا ایراد صدمه، منجر به ایجاد تعهداتی می شود و بزهکار باید: اولاً نسبت به بزه دیده و جامعه ای که از طریق ارتکاب فعل مجرمانه متضرر شده مسئول باشد. ثانیاً اقداماتی در راستای رفع ضرر و زیان وارده انجام دهد. ثالثاً در دسترس دادگاه و فرآیندهای اصلاحی آورند. ج- عدالت ترمیمی مشارکت و مداخله را ترویج می کند. مشارکت و مداخله بر این است که طرفین اصلی متأثر از جرم، یعنی بزهکار، بزه دیده و اعضای جامعه محلی، نقش مهمی در فرآیند اجرای عدالت دارند [۲].

یکی دیگر از چالش های موجود در مقاله مذکور، تفاوت های موجود بین عدالت ترمیمی و عدالت کیفری و کارکردهای آنها در جرم شناسی، به عنوان دو نهاد اصلی سزادهی در جرم شناسی است. جایی که نهاد عدالت ترمیمی، جرم را تعدی به افراد و روابط آنها می داند و تلاش خود را در راستای فراهم سازی بستر جبران به کار بسته، اما در نقطه مقابل نهاد عدالت کیفری، جرم و بزه را تعدی به قانون و دولت می داند که مستلزم قرار دادن و تعیین ضمانت اجرایی (مجازات) برای این نوع رفتار است. اخلاق به عنوان یکی دیگر از موارد مورد اشاره در مقاله حاضر، در اصطلاح به مجموعه ای از صفات درون انسان گفته می شود

اخلاق زیستی (پزشکی) به عنوان دیگر مولفه موجود در نوشتار حاضر، به شاخه ای از اخلاق کاربردی اطلاق می شود که مبانی اخلاق را برای حل مشکلات غامض موجود فعلی یا مشکلات قابل پیش بینی آتی در طب و زیست شناسی مورد استفاده قرار می دهد. از مهم ترین اصول حاکم بر اخلاق پزشکی می توان به ۴ اصل: الف - استقلال و خودمختاری. ب- اصل سودمندی. ج- اصل منع ضرر رساندن به دیگران. د- اصل عدالت اشاره کرد.

از مهم ترین چالش هایی که نویسنده با آن در مقاله مذکور مواجه است، در واقع تطبیق ارکان عدالت ترمیمی با اصول حاکم بر اخلاق پزشکی است. چه اینکه از دیدگاه برخی جرم شناسان، الزام بزهکار بر جبران ضرر و زیان، خود با اصل استقلال و خودمختاری مغایرت دارد و یا

دانست، بدین نحو که در صورت وقوع جرمی توسط فردی علیه فرد دیگر، چه نوع ضمانت اجرایی می‌توان بهتر از جبران ضرر و زیان‌های حاصله از جرم، برای مجرم در نظر گرفت؟ چه اینکه با مجازات فرد خاطی، صرفاً دولت‌ها هستند که با اجرای عدالت نفع و بهره می‌برند، در حالی که قربانی اصلی، همان شخصی است که جرم علیه او واقع شده است. د- اصل عدالت: از منظر این قاعده، شرایط زندگی ایده‌آل باید برای همگان فراهم شود. یعنی هر انسانی فارغ از جنس، نژاد، مذهب و... باید از حق حیات، محیط سالم و امکانات اجتماعی و سایر رفاهیات یک جامعه به نحو مساوات برخوردار باشد [۵].

با کمی تتبع و دقت در مطالبی که ذیل بحث عدالت ترمیمی و تطبیق آن با ارکان موجود در اخلاق زیستی، بیان شد، در می‌یابیم که در واقع اجرای عدالت ترمیمی و مجبور کردن فرد خطاکار به جبران عمل اشتباه خود، مطابق با اخلاق زیستی و در راستای اجرای این مقوله پراهمیت در اجتماع و جوامع بشری بوده و هیچ خدشه‌ای نمی‌توان بدان وارد کرد.

تأییدیه اخلاقی: موردی برای گزارش وجود ندارد.
تعارض منافع: نویسنده مقاله وجود هرگونه تضاد منافع را رد می‌کند.
منابع مالی: مطالعه حاضر مورد حمایت مالی قرار نگرفته است.

References

1. Gholami H. Essay on Restorative Justice, Collection of Essays in Honor of Dr. Ashuri. 3rd ed. Tehran: Semat Publications; 2009. [Persian]
2. Shiri A. Paradigms of Criminal Justice. Law and Political Science Journal. 2015;74:213-46. [Persian]
3. Corrigan RH, Farrell ME. Ethics: A University Guide. USA: Progressive Frontiers Publications; 2010. p. 108.
4. Abbasi M. New horizons of restorative justice, criminal mediation. First ed. Tehran: Daneshvar Publishing; 2003. [Persian]
5. Naraghi A. Meraj al-Saadah. 5rd ed. Qom: Jamal Publications; 2001. [Arabic]

که با استقرار آن در نفس، بدون تامل و تفکر توسط انسان، افعالی متناسب با آن صفات از انسان سر می‌زند. اندیشمندان حوزه اخلاق، آن را در ۳ حوزه فرااخلاق، اخلاق هنجاری و اخلاق کاربردی مورد بحث قرار می‌دهند [۳].

چالش دیگری که در مقاله حاضر با آن مواجه هستیم این است که اخلاق پزشکی از زمره کدام حوزه اخلاق است. در تعریفی اخلاق کاربردی بیان شده: «هرگونه کاربست انتقادی روش‌های فلسفی برای سنجش تصمیمات عملی اخلاقی و مواجهه با مسائل، رفتارها و سیاست‌های اخلاقی در حرفه‌ها و حوزه‌های مختلف». با کمی تامل می‌توان دریافت اخلاق زیستی نوعی اخلاق کاربردی محسوب می‌شود که از نظریه‌های اخلاق هنجاری برای مطالعه قواعد رفتاری در حوزه علوم زیستی استفاده می‌کند. بنابراین نمی‌توان آن را نوعی فرااخلاق در نظر گرفت، چه اینکه اصولاً بحث از اخلاق زیستی زمانی مطرح می‌شود که ما فرااخلاق را پذیرفته و آن را مفروض می‌دانیم.

آخرین چالشی که در این مختصر با آن مواجه هستیم، تطبیق عدالت ترمیمی بر اصول حاکم بر اخلاق پزشکی و بررسی اینکه این نهاد جرم‌شناسی با کدام یک از اصول حاکم بر اخلاق پزشکی مغایرت دارد؟

الف- اصل استقلال و خودمختاری: از جمله اموری که در حاکمیت انسان بر تعیین سرنوشت خویش مؤثر است کرامت ذاتی او است. کرامت انسانی عبارت است از اینکه انسان «بما هو انسان» عزیز و ارجمند است و معیارهای عارضی او مانند نژاد، رنگ و... در عزت ذاتی‌اش تاثیری ندارد. می‌توان از این لحاظ که الزام بزهکار، خود مغایر با اصل خودمختاری در حق بزهکار است، عدالت ترمیمی را مغایر با این اصل دانست. ب- اصل سودمندی: براساس اصل سودمندی، احسان، نیکوکاری، تعاون، همکاری، نیکی کردن، نودوستی و سودرسانی به همدیگر از فطریات و براساس میل ذاتی انسان‌ها است (۴). ج- اصل ضرر نرساندن به دیگران: این اصل را می‌توان به عنوان مهم‌ترین اصل در مشروعیت عدالت ترمیمی